

Fjärrvärmeanslutningar i Arboga

Förundersökning i form av schaktningsövervakning

RAÄ 34
Soopiska gården 2, Fältskären 2 och 3 samt Storgatan
Arboga stadsförsamling
Västmanland

Ulf Alström

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund, målsättning och metod.....	1
Undersökningsresultat.....	2
Tolkning och utvärdering.....	3
Referenser.....	4
Kart- och arkivmaterial.....	4
Litteratur.....	4
Tekniska och administrativa uppgifter.....	4
Kartfigur.....	5
BILAGA.....	6
Bilaga 1. Fyndtabell.....	6

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2006

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 10: 91-85591-56-4
ISBN 13: 978-9185591-56-5

Västerås 2007

Inledning

På grund av schaktningsarbeten för fjärrvärme i kvarteren Soopiska gården, Fältskären och angränsande delar av Storgatan, i Arboga, har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, genom Ulf Alström, genomfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Förundersökningen genomfördes under november månad 2006 efter beslut av länsstyrelsen 2006-10-17 med dnr 431-10774-06. Beställare av arbetet var Arboga Energi AB som också bekostade undersökningen.

Bakgrund, målsättning och metod

Arkeologiska förundersökningar i form av schaktningsövervakningar har vid några tillfällen genomförts i Arboga i samband med fjärrvärmeinstallationer. Söder om ån genomfördes en schaktningsövervakning i kvarteren Äldermannen och Boktryckaren. Schaktens djup var cirka 0,8 meter. Enstaka korta sträckor hade intakt lagerföljd.

Vid en schaktningsövervakning för fjärrvärme i Västerlånggatan 2001 visade det sig att stora delar av kulturlagren var förstörda. På en meters djup påträffades dock rester av gatans äldsta grundläggning. Några större förhoppningar om att ett kulturlager skulle vara bevarade i Storgatan fanns alltså inte. Emellertid kan schaktningar för fjärrvärme i gårdsmiljö och på ringa djup ge god information på grund av att kulturlagren inte är så söndergrävda. Ett exempel på det är schaktningsövervakningen i kvarteret Klingsmeden. Även vid till ytan stora arkeologiska undersökningar har det visat sig att kulturlagren inte är lika skadade som i gatumiljön. Exempel på det kan hämtas från kvarteret Sämskmakaren (Alström 2002 a, 2002 b, 2003, Wallenbom m.fl. 2004).

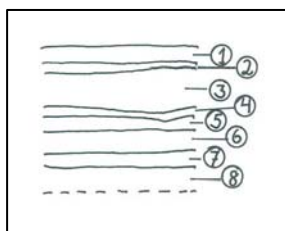
Möjligheten att intakta kulturlager skulle påverkas av schaktningarna i gårdsmiljöerna i kvarteren Soopiska gården och Fältskären var alltså stora. Här var målsättningen att dokumentera kulturlagren i schaktets sidor varför en mer intensiv arkeologisk schaktningsövervakning skedde här. Schaktningarna i Storgatan bedömdes inte tillföra några anmärkningsvärda uppgifter varför grävningarna där övervakades sporadiskt. Ett fåtal skärvor keramik påträffades och tillvaratogs för en allmän datering av lagren i de båda kvarteren. Profiliritningar i skala 1:20 upprättades.

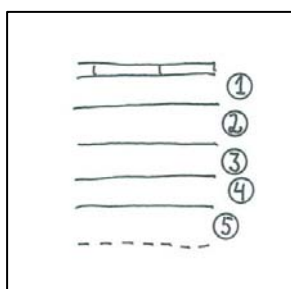
*Figur 1.
Maskingrävning i
portlidret till
Soopiska gården 2
(foto: Ulf Alström).*

Undersökningresultat

Storgatan och det korta schaktavsnittet i Magasinsgränd var som befarat mycket stort. Magasinsgränd innehöll ett mörkare kulturlager med något mer ben än vad som är vanligt. Vad det beror på är oklart. På två platser drogs schaktet tvärs över Storgatan. Här framkom främst sprängsten och grus vilket förklarar varför Storgatans stenläggning är så gropig. Schaktet i gatan var 0,8 meter djupt. För övrigt var sträckorna i trottoarerna omgrävda ett flertal gånger på grund av kabelnedläggningar. Schaktet i Soopiska gården var 0,6 meter djupt och cirka 0,5 meter brett. Två profiler ritades. Den ena profilritningen upprättades strax norr om portlidret inne i gårdsmiljö. Den andra profilritningen hämtades från ett avsnitt i schaktet strax innan mynningen av portlidret ut mot gatan.

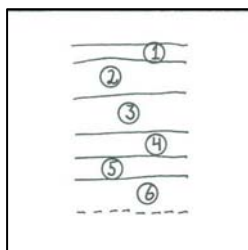
Figur 2. Profil norr om portlidret i Soopiska gården.
1. grus, 2. sand, 3. grusblandad lera, 4. sand, 5. lera, 6. naturligt sandlager, 7.lera, 8. botten av schaktet. Profil skala 1:40.
(Ritning: Ulf Alström).

Figur 3. Profil från portlidrets mynning mot Storgatan.
1. Plattor och sättsand, 2. grå sand, 3. grusig lera, 4. lerigt grått kulturlager, 5. brunt jordigt kulturlager med flis och bark.
Under 5 som är botten av schaktet kom nästan ren lera. Profil skala 1:40. (Ritning: Ulf Alström).

Lagren i de båda profilerna visar inga spår efter bebyggelse. Anmärkningsvärt är att den rena leran redan finns på 0,6 meters djup.

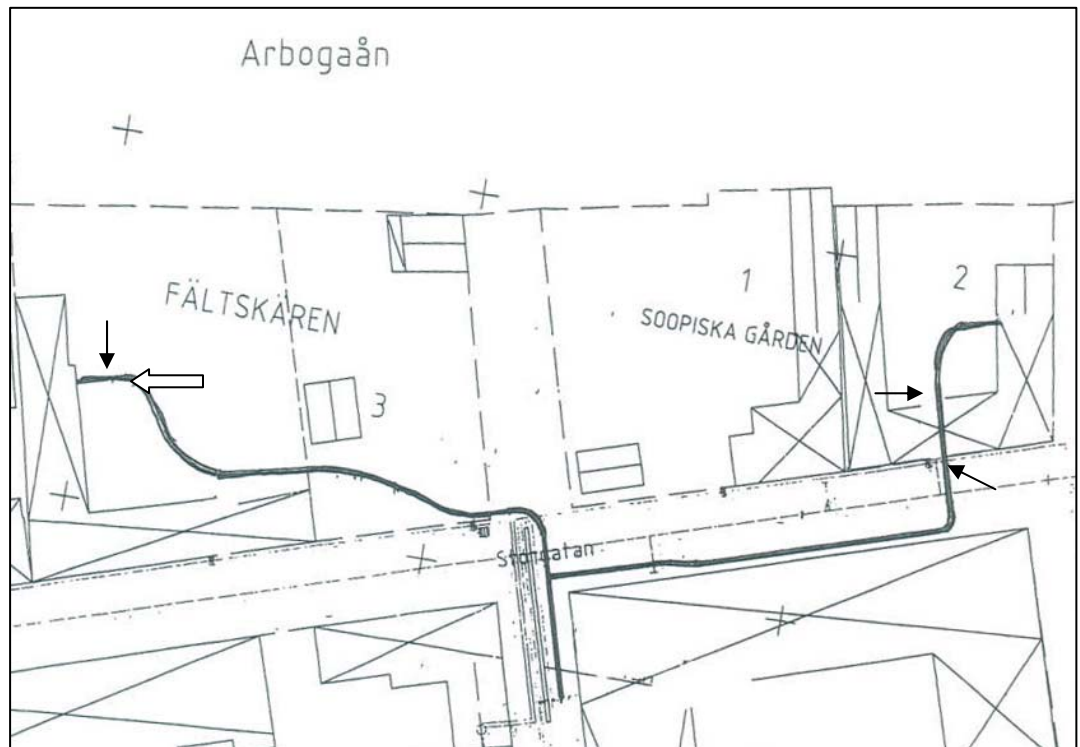
Schaktet i Fältskären 2 och 3, Crugska gården, var 0,6 meter djupt och 0,5 meter brett. Tre meter öster om fjärrvärmeintaget i Crugska gården upprättades en profil. Lager 3 var ett mörkt sotigt kulturlager som förmodligen kan kopplas till branden 1650. Under detta lager registrerades ett lager fläckig lera samt ett grått lerlager med kolpartiklar. På den här tomten tycks det alltså inte ha funnits någon medeltida bebyggelse.

Figur 4. Profil från Crugska gården.
1. grus och sand, 2. sand med lerinblandning, 3. mörk sotigt kulturlager (brandlager efter 1650 års brand), 4. blandad fläckig lera, 5. grå lera med kolpartiklar, 6. ren lera. OBS! Det egentliga schaktet djupet var i underkant av lager 4. Lager 5 och 6 framträdde efter handgrävning. Profil skala 1:40. (Ritning: Ulf Alström).

Sex meter öster om fjärrvärmeintaget grävdes schaktet genom en rad syllstenar som låg i en trolig nord-sydlig riktning. De var 0,6 -1,0 meter stora och låg i två skift. Just här svängde fjärrvärmeschaktet söderut varför en passage för fjärrvärmeröret genom syllstenarna kunde väljas där en mindre syllsten fanns. Den togs bort för att röret skulle rymmas i schaktet. Några ytterligare upplysningar kan inte ges utifrån stenraden annat än att den tycks vara rester efter en byggnad som stått på platsen före den Crugska gården.

Schaktet på Fältskären 3 drogs igenom resterna efter en stallbyggnad som fortfarande fanns kvar på 1900-talet. Kulturlagret här bestod i huvudsak av gödsel och träflis. Längst i öster på gränsen till Magasinsgränd bröt schaktet igenom en syllstensrad som hörde till stallbyggnaden.

Figur 5. Fjärrvärmeschaktets placering markerad med svart linje. De två svarta pilarna vid Soopiska gården markerar platserna för profilritningarna. Figur 2:s profil vid den övre pilen. Figur 3:s profil vid den nedre pilen. Den svarta pilen vid Fältskären markerar platsen för profilritning på figur 4. Vit pil markerar platsen för stensyllen (Karta från Arboga kommun. Skala 1:800).

Tolkning och utvärdering

Arbetet med den arkeologiska schaktningsövervakningen i kvarteren Soopiska gården och Fältskären resulterade i att cirka 0,6 meter tjocka kulturlager kunde dokumenteras. En trolig syllstensrad genombröts i kvarteret Fältskären. Några få fynd påträffades, skärvor från yngre rödgodskeraamik en skärva stengods av Westerwaldtyp (Elfwendahl 1999, s.53f) samt en kanonkula cirka 0,6 meter i diameter med en vikt på 690 gram. Kulturlagerlämningarna tycks kunna dateras från 1600-talet och framåt.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Schaktplan 1:400. Arboga kommun.

Gula kartan 10G:60 Skala 1:20 000.

Litteratur

Alström, U., 2002a. Fjärrvärme i Västerlånggatan i Arboga. Kulturmiljöavdelningen Rapport A 2002:A72. Västmanlands läns museum. Västerås.

Alström, U., 2002b. Fjärrvärmeschakt i Arboga. Kulturmiljöavdelningen Rapport A 2002:A79. Västmanlands läns museum. Västerås.

Alström, U., 2003. Kvarteret Klingsmeden. Kulturmiljöavdelningen Rapport A 2003:A7. Västmanlands läns museum. Västerås.

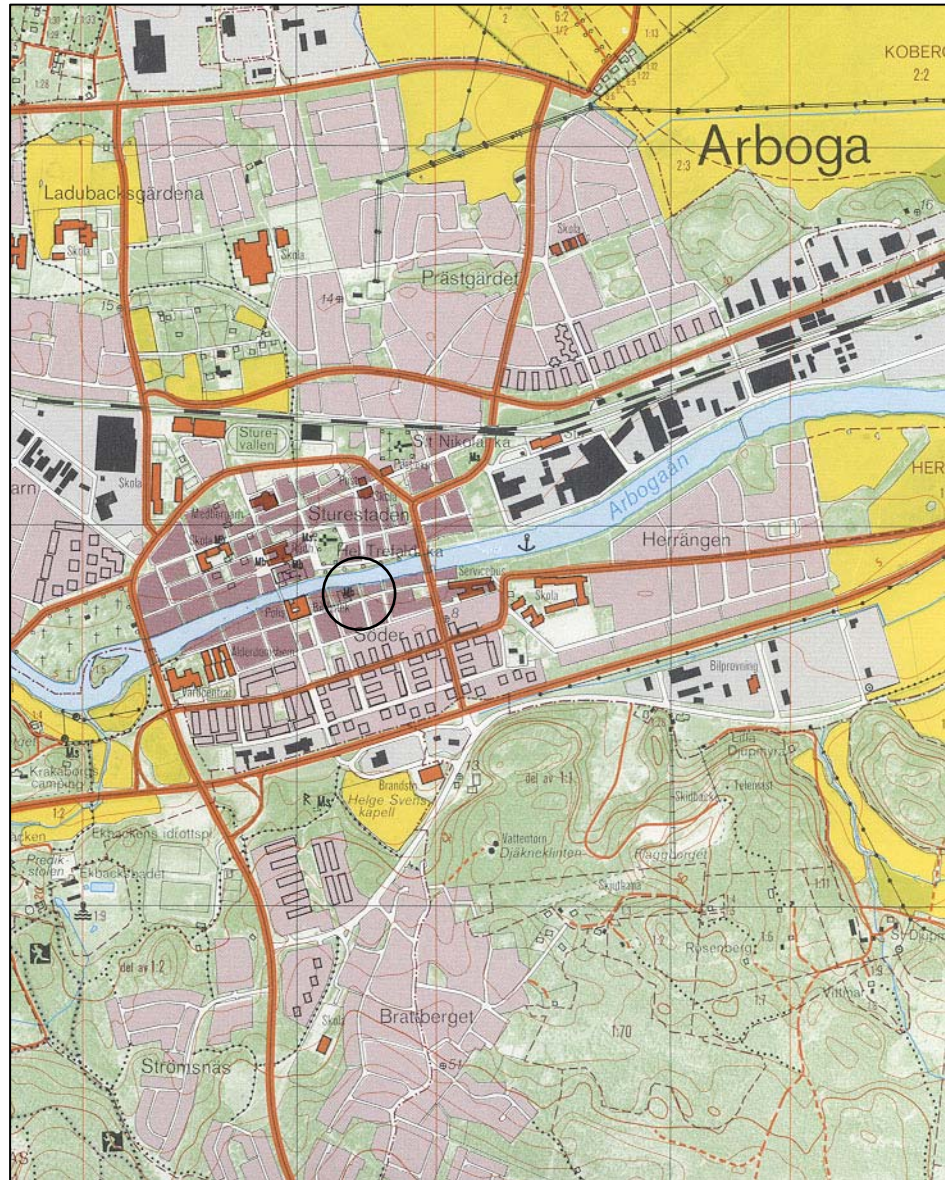
Elfwendahl, M., 1999. Från skärva till kär. Lund Studies in Medieval Archaeology. Lund.

Wallenbom, U., m.fl. 2004. Kvarteret Sämskmakaren. UV Bergslagen. Rapport 2004:4. Örebro.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM dnr:	06105
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-10774-06
Undersökningsperiod:	06-11- 8,9,13,14,15,16
Arkeologtimmar:	29 timmar
Exploateringsyta:	Cirka 130 löpmeter schakt
Personal:	Ulf Alström
Belägenhet:	Soopiska gården 2, Fältskären 2 och 3 samt del av Storgatan
Ekonomisk karta:	10G:60
Koordinatsystem:	Rikets
Koordinater:	X 6585820 Y 1502180
Inmättningsmetod:	Manuell
Dokumentationshandlingar:	1 foto, 3 profiler, 1 schaktplan
Fynd:	Fynden F1-F4 förvaras på SHM

Kartfigur

Figur 6. Undersökningsplatsens läge markerat med en ring. Utdrag ur Gula kartan. 10G:60. Skala 1 :20 000.

BILAGA

Bilaga 1. Fyndtabell.

Fyndnr	Sakord	Material	Egenskap	Vikt, gr	Antal	Antal. fragm.	Fragm . grad	Fyndomständighet
1	keramik	lera	glaserad	37	2	2	-	I schaktet Soopiska gården
2	järnkula	järn	rostig	690	1	-	hel	I schaktet Soopiska gården
3	stengods	lera	glaserad	8	1	1	-	I schaktet Fältskären 2 och 3
4	keramik	lera	glaserat fat	230	1	1	-	I schaktet Fältskären 2 och 3